

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

ML ./ riksåklagaren ang. ersättning för kostnad för bevisning

(Svea hovrätts beslut den 27 juli 2020 i mål Ö 3886-20)

Högsta domstolen, som meddelat prövningstillstånd, har förelagt mig att svara skriftligen på överklagandet. Jag vill anföra följande.

Min inställning

Jag bestrider ändring av hovrättens beslut.

Bakgrund

ML åtalades för grovt häleri enligt följande gärningsbeskrivning.

[ML] har mottagit, förvarat och innehaft bl.a. en stor mängd maskiner, verktyg, inredning till ett arbetsfordon och övriga arbetsredskap till ett sammanlagt värde överstigande 315 000 kronor trots att han insett att godset varit frånhämt annat genom brott. Det hände någon gång mellan den 29 september 2019 och den 1 oktober 2019 vid Endre Svenskens 220 på Gotland, Region Gotland. Brottet ska bedömas som grovt på grund av det höga godsvärdet. [ML] begick gärningen med uppsåt.

Till styrkande av godsvärdet åberopade åklagaren bl.a. vittnesförhör med en person som var anställd hos målsäganden Gotlands kommun.

På ML:s begäran hördes ett annat vittne om godsvärdet. Med stöd av 31 kap. 2 § tredje stycket rättegångsbalken yrkade han ersättning med 1 875 kr för kostnad för sitt vittne.

Tingsrätten dömde ML för häleri av normalgraden och beslutade att hans yrkande om ersättning för värderingskostnad skulle avslås. Vad gällde rubriceringsfrågan anförde tingsrätten följande om åklagarens vittnesbevisning om godsvärdet.

Vid förhöret har framkommit att [ÖHJ] gjort sin värdering under viss brådska och han har själv förklarat att värderingen är osäker och att vissa föremål kan ha åsatts ett för högt eller för lågt värde. På grund av denna osäkerhet kan tingsrätten inte finna styrkt att godsvärdet uppgår till det riktvärde om c:a fem basbelopp som brukar användas som en gräns mellan brott av normalgraden och grovt brott. Gärningen ska därför, som åklagaren också pläderingsvis anført, rubriceras som häleri av normal svårhetsgrad.

ML överklagade tingsrättens beslut och yrkade att han skulle få ersättning för kostnad för bevisning. Hovrätten avslog överklagandet med motiveringen att åklagarens bedömning att inte ta in ytterligare bevisning i värderingsfrågan inte är ett sådant fel eller en sådan försummelse som medför att ML har rätt till ersättning för värderingskostnaden.

Överklagandet

ML har yrkat att Högsta domstolen ska tillerkänna honom ersättning för kostnaden för bevisningen. Som grund för yrkandet har han uppgett att det står utom allt tvivel att det var värderingsmannens vittnesmål som avgjorde målet på så sätt att grovt häleri inte ansågs styrkt. Det står enligt överklagandet också utom allt tvivel att åklagaren gjorde ett aktivt val och samtidigt ett fel när han/hon inte tog in den bevisning ML begärde skulle hämtas in utan han istället själv fick ombesörja inhämtningen. Åklagarens val utgör enligt överklagandet ett fel eller en försummelse som bör läggas åklagaren och staten till last.

Grunden för min inställning

Åklagarens objektivitetsplikt

En förundersökning ska bedrivas objektivt. Vid förundersökningen ska undersökningsledaren och den som biträder honom eller henne söka efter, ta till vara och beakta omständigheter och bevis som talar såväl till den misstänktes fördel som till hans eller hennes nackdel. (23 kap. 4 § första stycket rättegångsbalken.)

Åklagaren och den som biträder honom eller henne ska bedriva sitt arbete objektivt även efter det att åtal har väckts. (45 kap. 3 a § rättegångsbalken.) Bestämmelsen infördes år 2016 för att tydliggöra att åklagarens objektivitetsplikt gäller även efter att åtal är väckt.

Komplettering av förundersökningen

När undersökningsledaren har slutfört den utredning som han eller hon anser är nödvändig har den misstänkte och försvararen rätt att ta del av det som har förekommit vid förundersökningen. Den misstänkte och försvararen ska underrättas om detta och om att de har rätt att begära att förundersökningen kompletteras. De ska ges skälig tid att ange den utredning de anser är önskvärd och i övrigt anföra det som de anser är nödvändigt. Något åtal får inte beslutas innan detta har skett. (23 kap. 18 a § rättegångsbalken.)

På begäran av den misstänkte eller försvararen ska ett förhör eller någon annan utredning äga rum, om det kan antas vara av betydelse för förundersökningen. Om en sådan begäran avslås ska skälen för det anges. (23 kap. 18 b § rättegångsbalken.)

Om undersökningsledaren har slutfört den utredning som han eller hon anser är nödvändig utan att bifalla en begäran som avses i 23 kap. 18 b § första stycket rättegångsbalken eller om den misstänkte eller försvararen anser att det finns någon annan brist i utredningen, kan de anmäla detta till rätten. Rätten ska så snart det går pröva anmälan. Om det finns skäl för det får rätten hålla förhör med den misstänkte eller någon annan eller vidta den åtgärd i övrigt som behövs. Ersättning för den misstänktes inställelse betalas av allmänna medel enligt föreskrifter som meddelas av regeringen. (23 kap. 19 § rättegångsbalken.)

Syftet med anmälningsmöjligheten till rätten är att säkerställa objektiviteten i utredningen av de omständigheter som har samband med åtalsfrågan (se SOU 1938:44 s 31).

En tilltalads möjlighet att få ersättning för rättegångskostnader

I 31 kap. 2 § rättegångsbalken, som är tillämplig i mål där åklagare för talan, finns regler om en tilltalads möjlighet att få ersättning för rättegångskostnader av staten.

Av första stycket i paragrafen följer, att om den tilltalade frikänns i ett mål, där åklagaren för talan eller om ett åtal som väckts av åklagaren avvisas eller avskrivs, kan rätten besluta att den tilltalade ska få ersättning av allmänna medel för sina kostnader för försvarare, för rådgivning enligt rättshjälpslagen (1996:1619) och för bevisning under förundersökningen eller i rättegången, under förutsättning att kostnaderna skäligen varit motiverade för att den tilltalade skulle kunna ta tillvara sin rätt.

Av paragrafens andra stycke följer att den tilltalade också kan få ersättning för inställelse inför rätten och att sådan ersättning betalas enligt föreskrifter som meddelas av regeringen.

Enligt tredje stycket kan den tilltalade, om han döms för brottet, få ersättning av allmänna medel för kostnader för tolkning av överläggning med försvararen som skäligen varit motiverade för att den tilltalade skulle kunna ta tillvara sin rätt och för andra kostnader som avses i första eller andra stycket och som vållats honom eller henne genom fel eller försummelse av åklagaren.

NJA 2000 s. 706

Högsta domstolen tillerkände, med tillämpning av 31 kap. 2 § tredje stycket rättegångsbalken, en tilltalad ersättning av allmänna medel för rättegångskostnader vid tingsrätten som bestod i försvararkostnad och egen inställelse. Den tilltalade hade vid polisförhör i anslutning till den åtalade gärningen erkänt brotten, men i en senare skrivelse till tingsrätten och Åklagarmyndigheten angett att han varken kunde erkänna eller förneka brott. Vid tingsrättens huvudförhandling vidhöll den tilltalade denna senare inställning och huvudförhandlingen ställdes då in på begäran av åklagaren för att åklagaren skulle få tillfälle att åberopa muntlig bevisning. Högsta domstolen fann att det

fick anses försumligt av åklagaren att först vid huvudförhandlingen ta ställning till behovet av muntlig bevisning. Den tilltalade var därför berättigad till ersättning för sina kostnader för den inställda huvudförhandlingen.

Min bedömning

Åklagaren har bevisbördan i brottmål och står därmed risken för att den bevisning som åberopas till stöd för åtalet inte räcker för att styrka brott enligt gärningspåståendet. En brottsmisstänkt person är alltid fri att, på det sätt ML gjort, åberopa egen motbevisning. Rätt till ersättning för sådan motbevisning när den tilltalade, som ML, döms i målet finns bara om kostnaden vållats den tilltalade genom fel eller försummelse av åklagaren.

I frågan om det förekommit fel eller försummelse i åklagarens hantering som innebär att ML, trots att han dömts, har rätt till ersättning för sina beviskostnader gör jag följande bedömning.

Inom ramen för förundersökningen har det till styrkande av värdet på det gods som åtalet gällde hämtats in uppgifter från en anställd person i Gotlands kommun. Något skäl för åklagaren att ifrågasätta att värderingen var objektivt riktig har enligt min uppfattning inte funnits. Jag beaktar då att personen som gjorde värderingen inte själv var målsägande och att Gotlands kommun inte är en privat aktör. Det ligger ofta i sakens natur att en brottsmisstänkt har en annan uppfattning om exempelvis godsvärde. Det har emellertid i det aktuella fallet inte funnits någon faktisk omständighet som talade för att de lämnade uppgifterna om godsvärdet inte skulle vara sakligt korrekta. Frågan om värdet var dessutom något som åklagaren lämnade till rätten att avgöra genom att lägga fram vittnesförhøret med värderingsmannen inför rätten.

Kompletterande utredningsåtgärder under en förundersökning ska bara ske om åtgärden kan antas vara av betydelse för förundersökningen. Att åklagaren bedömt att inhämtande av ytterligare en värdering utförd av den person ML förordade var en åtgärd som inte kunde antas ha någon betydelse för förundersökningen är enligt min uppfattning inte något att invända emot. ML har varit fri att begära rättens prövning av den frågan.

Vid huvudförhandlingen har värderingsmannen inom ramen för åklagarens åberopade vittnesförhör med honom uppgett att han inte längre var säker på de uppgifter om godsvärdet som han hade lämnat under förundersökningen. Att vittnet skulle frångå de uppgifter han lämnat under förundersökningen har inte varit möjligt för åklagaren att förutse. På grund av den brist i åklagarens bevisning som uppstått genom vittnets osäkerhet vid huvudförhandlingen har tingsrättens bedömt att det inte är visat att värdet var så högt att den åtalade gärningen med hänvisning till detta borde rubriceras som grovt brott. ML:s motbevisning har, såvitt framgår av domen, i och för sig inte haft någon betydelse för tingsrättens bedömning av rubriceringsfrågan.

Min bedömning är att något fel eller någon försummelse från åklagarens sida inte har förekommit vid hanteringen. Det var inte försumligt av åklagaren att utgå från att den värdering som genomförts under förundersökningen utgjorde en objektiv uppskattning och att därmed någon ytterligare värdering inte behövde genomföras. Någon förvarning om att vittnet som genomfört värderingen skulle vara osäker på sina lämnade uppgifter har åklagaren inte fått inför huvudförhandlingen och det har därför inte funnits skäl för åklagaren att agera av det skälet. När åklagaren vid huvudförhandlingen förstod att godsvärdet, på grund av vittnets uttryckta osäkerhet, inte kunde styrkas har han uppmärksammat tingsrätten på detta genom att plädера för att ML skulle dömas för brott av normalgraden.

Till skillnad från i rättsfallet NJA 2000 s. 706 finns det, enligt den bedömning jag gör, heller inte något samband mellan åklagarens agerande och den tilltalades kostnader i det nu aktuella målet.

Mot bakgrund av vad som sagts ansluter jag mig till vad hovrätten har anfört om att åklagarens bedömning att inte ta in ytterligare bevisning i värderingsfrågan inte är ett sådant fel eller en sådan försummelse som medför att ML har rätt till ersättning för värderingskostnaden. Hovrättens beslut bör därför fastställas.

Bevisuppgift och handläggning

Ingen bevisning återopas. Målet kan enligt min uppfattning avgöras på handlingarna.

Petra Lundh

Eva Bloch

Kopia:

Norrorts åklagarkammare i Stockholm (AM-132013-19).
Kammaråklagare Mats Wihlborg.
Utvecklingscentrum.